

KAPITEL 7 / CHAPTER 7⁸**INTERNATIONAL POLITICS BETWEEN UKRAINE AND GERMANY:
HISTORICAL INFLUENCE ON THE FORMATION OF THE FOREIGN
POLICY COURSE OF BOTH STATES****DOI: 10.30890/2709-2313.2022-15-01-003****Вступ.**

Німеччина є одним із найближчих сусідів України в Європі та є важливим торговельним партнером нашої держави. Аналізуючи та обговорюючи вже сучасний розвиток українсько-німецьких відносин, варто наголосити, що перші спроби їх встановлення відбувалися ще за часів Київської Русі. Це свідчить про сильний взаємозв'язок держав протягом багатьох періодів світової історії.

7.1. Зародження українсько–німецьких міжнародних відносин.

У X столітті (а саме у 959 р.), за ініціативи княгині Ольги, до короля Німеччини, засновника та першого Імператора Священної Римської Імперії Германського Нації – Оттона I, було відправлено посольство, місія якого полягала у тому щоб прислати на Русь церковного ієрарха, завдяки сприянню якого верхівка Київської держави змогла б здійснити реформу у сфері релігії. Саме місія єпископа Адальберга мала вплинути на швидке зростання популярності нового вірування на Русі – християнства. Проте, попри ці намагання та зусилля політичної верхівки Київської землі, так і німецької сторони, цього не вдалося зробити. В подальшому, відносини України та Німеччини на цьому не закінчилися, а продовжили існувати та розвиватися.

Також відзначилося налагодження дипломатичних відносин між німецькими та українськими землями під час правління Ярослава Мудрого (правнука княгині Ольги). Вже у 1043 р. Імператорові Священної Римської імперії Генріху III була запропонована рука однієї з доньок київського князя, але той відмовився. Бажаючи мати добрі стосунки з німецькою імперією, князь Ярослав Мудрий таки зміг посприяти одруженню свого сина Володимира з Одою – дочкою графа Леопольда фон Штаде, сина Ігоря з Кунегундою – дочкою

⁸*Authors: Siekunova Yuliia, Kovaleva Sofia*

саксонського маркграфа Оттона, і сина Святослава – зі сестрою трірського архієпископа Бурхарда (він також у майбутньому став послом Священної Римської Імперії часів Генріха VI (1056-1106). Укладення таких «дипломатичних» шлюбів, без сумніву, стимулювало активність східної політики Генріха III та сприяло зближенню двох могутніх держав Європи.

Мирні контакти Русі з Німеччиною не закінчувалися лише на укладаннях династичних шлюбів, а також базувалися на взаємній допомозі у вирішенні внутрішньодержавних питань.

У 1061 р. імператор Генріх IV вислав посольство у Київ до великого київського князя Ізяслава Ярославовича. Метою цього посольства, як припускають більшість сучасних дослідників, було зближення та покращення стосунків з Руссю, яка тоді мала добрі стосунки із супротивником імператора – Саксонією.

Але у 1068 р. через повстання киян Ізяслав Ярославич втратив свій престол. Це змусило його звернутися по допомогу до Генріха IV та польського князя Болеслава II. Завдяки їхньому сприянню, він знову зміг утвердитися в Києві. Однак, вже у 1073 р. Ізяслава усунув від влади його брат – Святослав. Князю київському знову довелося звернутися до польського князя за допомогою, але останній, присвоївши значну частину вивезеної Ярославовичем скарбниці, не виконав його прохання, чим жахливо обурих Ізяслава.

У відповідь на відмову Болеслава II, Ізяслав поскаржився на нього німецькому імператору. Його прохання було підкріплене багатими дарунками. Німецький поет, літописець та хроніст Ламберт Херсфельдський зазначав, що київський князь привіз незліченне багатство зі золотих і срібних посудин, а також дорогих тканин, аби спонукати Генріха IV до вчиння дій, стосовно боротьби за київський престол. Наслідком цього, стало прибуття до Києва німецького посольства.

Проте Святослав, у відповідь на дії свого брата, так обдарував прислане імператором німецьке посольство, що воно просто вже не було здатне чимось допомогти Ізяславові. Вищезгаданий хроніст писав, що посольство привезло «...настільки багато золота, срібла та дорогого вбрання, що ніхто не пам'ятає, щоб коли-небудь таке багатство одночасно привозилося до німецької держави». Під час перебування Ізяслава у Німеччині його син Ярополк одружився з Кунегундою – дочкою графа Оттона фон Орламюнде, тим самим зміцнивши династичні зв'язки між Руссю та Німеччиною. Дружні відносини з Священною

імперією намагався підтримувати і князь Всеволод Ярославич.

7.2. Розвиток міжнародної політики між Галицько–Волинським князівством, Козацько-гетьманською державою та Німеччиною в ці історичні періоди.

У період існування Галицького-Волинського князівства, між українськими та німецькими землями продовжував існувати жвавий обіг товарів, людей та ідей. Така тенденція продовжувалася і протягом XV–XVI ст.

Слід зазначити, що основоположник новоутвореної держави на теренах колишньої Київської Русі – Галицько-Волинського князівства, князь Роман Мстиславич проводив, як і активну внутрішню політику, так і зовнішню, що у свою чергу означає встановлення дипломатичних зв'язків і з давнім союзником Київських земель – Священною Римською імперією.

Вартий уваги той факт, що Роман Мстиславич був одружений з Анною, дочкою візантійського імператора Ісаака II Ангела та його другої дружини Маргарити-Марії. Водночас старша донька Ісаака II Ірина була дружиною Філіпа IV Гогенштауфена – представника династії південно-німецьких королів та імператорів Священної Римської імперії протягом 1138-1254 рр. Філіп IV у 1205 році вів активну боротьбу з Оттоном IV Вельфом за імператорський престол. Можливо, саме факт спорідненості Романа з династією Гогенштауфенів, зумовив підтримку Романом саме Філіпа, у боротьбі останнього за німецький престол.

Цікавий факт з біографії Романа Мстиславовича: Відомо, що волинський князь пожертвував монастирю св. Петра, у місті Ерфурт 20 гривен срібла, за що його зарахували до фундаторів цього монастиря.

Не можна не згадати також і участь козаків у Тридцятилітній війні (1618-1648) на боці Священної Римської Імперії, що безперечно, справило певний вплив як на самий розвиток козацтва, так і взагалі на культурний та національний розвиток українського народу в цілому. Українське козацтво на той час ставало дедалі відомішим у Європі і сприймалось, не як група бунтівників, а як визнана військова сила. Коли за ініціативи австрійських Габсбургів, які стояли на чолі Священної Римської імперії, розпочалася війна проти повсталих чехів, вони

втягнули у цю війну майже всі європейські держави, у тому числі і Військо Запорізьке.

Імператор Фердинанд II Габсбург, звернувся по допомогу до польського короля Сигізмунда. Останній не був готовий втягувати Польщу в затяжну війну і тому вирішив обмежитися висланням козацьких загонів, як найманців для імператора. Це була чудова нагода для польського короля позбутися козаків, які залишилися без справи після завершення московської кампанії у 1609-1618 рр.

Тож уже наприкінці жовтня 1619 р. козаки у складі лісовчиків воювали на боці австрійського цісаря в перший (чесько-пфальцький) період Тридцятилітньої війни (1618-1624). Їх використовували саме проти угорців, які намагались звільнитися з-під гніту влади Габсбургів. Козаки також були союзниками Пруссії вже у ході Північної війни 1655-1660 рр.

7.3. Відродження українсько-німецьких відносин під час Першої світової війни (1914-1918 рр.)

Важлива подія, що фактично ознаменувала «перше» відродження українсько-німецьких відносин, сталося під час Першої світової війни (1914-1918 рр.) – підписання Брест-Литовського мирного договору від 27 січня (за старим стилем 9 лютого) 1918 року. Це була мирна угода між Українською Народною Республікою з одного боку, та Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною і Болгарією з іншого, підписана у місті Брест (Брест-Литовську). Цікавим фактом є те, що був перший мирний договір за підсумками Першої світової війни.

Для України домовленості, що були описані у Брестському договорі відкривали шлях до міжнародного визнання України як незалежної, суверенної держави, що в свою чергу вимагало від керівництва УНР розбудови власної зовнішньополітичної служби для захисту інтересів української держави.

У березні 1918 року член УЦР Олександр Севрюк за наказом Ради Міністрів УНР був призначений тимчасовим дипломатичним представником УНР в Німецькій Державі. Це означало відкриття першого дипломатичного представництва УНР у Європі. Такий сміливий крок було зроблено керівництвом УНР задля прискорення взаємовигідних українсько-німецьких відносин та зобов'язань, визначені Брест-Литовським мирним договором. Представники

політичної верхівки Німеччини погодилися та підтримали таку активність українських політичних діячів, адже Німеччина вбачала в Україні не лише стратегічного партнера, а й засіб, за допомогою якого можна було здійснювати тиск на нового ворога Німеччини у Європі – більшовиків, у питанні щодо швидкого укладання миру з ними. Проте дуже швидко Берлін виявив своє незадоволення, щодо виконання взятих Україною економічних зобов'язань, точніше їх невиконання Україною.

Трохи пізніше, а саме 29 квітня 1918 року на території України стався державний переворот. До влади прийшов гетьман Павло Скоропадський, за підтримки німецького військового командування. За правління Скоропадського Українська Держава ще більше активізувала свою зовнішньополітичну діяльність, що полягала у висиланні дипломатичних місій до різних держав Європи (Норвегії, Фінляндії, Швейцарії), встановлення та вдосконалення власних дипломатичних представництв, а також орієнтування зовнішньої політики України на німецький напрям.

Українське посольство в Німеччині, засноване ще в період правління Скоропадського продовжувало своє існування і за уряду Директорії УНР. Зовнішня політика Директорії характеризувалася більшою самостійністю ніж дипломатія та зовнішньополітичний курс гетьмана Скоропадського. Проте, в той же час Директорія не мала наміру розривати дипломатичні відносини з Німеччиною.

Але вже поразки у Першій світовій війні та після підписання Версальського договору Німеччина потрапивши у залежність від країн Антанти, та втративши можливість на самостійну політику щодо інших держав, більше не мала в пріоритетах підтримувати будь які відносини з УНР, хоч і офіційні відносини Берліна та Києва ще продовжувалися протягом 1919-1920 рр.

7.4. «Друге» відродження німецько-українських відносин у період розпаду СРСР.

Вже сучасна та нова віха у розвитку відносин України та Німеччини, або іншими словами «друге» відродження німецько-українських відносин відбулося у період розпаду СРСР.

Слід згадати, що 26 грудня 1991 року Німеччина була однією із перших

європейських держав, що визнала незалежність України. Вже 17 січня 1992 року ФРН встановила з Україною дипломатичні відносини. У березні того ж року офіційно розпочало роботу Посольство України в Бонні.

Вагомим етапом у подальшому становленні відносин між двома країнами став 1993 рік, коли відбувся візит в Україну Федерального канцлера ФРН Гельмута Коля. Між Україною та Німеччиною тоді було укладено важливий рамковий документ – Спільну декларацію про основи відносин між Україною та ФРН, а також угоди про широкомасштабну економічну співпрацю, взаємний захист інвестицій. Того ж року Київ відвідали віце-канцлер, міністр закордонних справ Клаус Кінкель та інші високі посадові особи ФРН. В свою чергу Німеччина приймала Прем'єр-міністра України, міністрів та депутатів Верховної Ради.

Німеччина навіть стала метою державного візиту першого президента України, Леоніда Кравчука. На прийомі, на честь поважного київського гостя Федеральний президент Ріхард фон Вайцеккер нагадав про різноманітні політичні, культурні, економічні та «людські відносини» між двома державами. Також Вайцеккер на тому прийомі неодноразово наголошував: «На порядку денному стоїть питання про майбутнє оформлення відносин між Європейським Співтовариством та Україною».

У липні 1995 р. з візитом до ФРН завітав вже другий Президент незалежної України Леонід Кучма. Федеральний канцлер Г. Коль та інші керівники держави підтвердили свою зацікавленість в існуванні на мапі Європи міцної та незалежної України. Усвідомлюючи нагальну необхідність у встановленні двостороннього співробітництва, Федеральний уряд Німеччини запропонував утворити нову форму німецько-українських міжурядових контактів – а саме регулярний обмін міжвідомчими делегаціями, котрі визначатимуть шляхи та пріоритетні напрями розвитку міждержавної співпраці, передусім в економічній сфері.

Щодо сучасної договірно-правової бази відносин між Україною і ФРН, то вона складається з 70 документів міжнародно-правового характеру, 43 з яких були укладені на міждержавному та міжурядовому рівнях. Військово-політичне і військово-співробітництво між Україною та Німеччиною здійснюється на основі підписаних у серпні 1993 р. між Міністерствами оборони Угод «Про співробітництво у військовій галузі» й «Про взаємне забезпечення офіційних і робочих візитів», а також «Про підготовку військовослужбовців Збройних сил України у закладах бундесверу в рамках військової навчальної допомоги».

Військово-політичне та військове співробітництво розвивається у рамках діючих Угод і річної Програми військового співробітництва між Збройними силами України і бундесвером, характеризується інтенсивною співпрацею, ґрунтованою на обміні взаємними робочими візитами і контактами між відповідними структурами України, Генерального штабу Збройних сил України та Федеральним міністерством оборони Німеччини.

Нині, Німеччина має своє посольство в Києві, консульства у Львові, Одесі та Харкові. У свою чергу Україна представлена посольством в Берліні, консульствами у Гамбурзі, Мюнхені та Франкфурті-на-Майні.

Протягом наступних 30 років, обидві країни змогли налагодити тісне співробітництво у різних сферах, яке ще більше активізувалося після російської агресії 2014 року.

З 2014 року Берлін відіграє центральну роль у мирних переговорах між Україною та росією в так званому Нормандському форматі і в реалізації Мінських домовленостей. Тим більше – Німеччина підтримує саме Україну під час військового конфлікту Російською Федерацією, який вже набув свого апогею у 2022 році.

Тому, Німеччина надала Україні багатомільйонні гранти, зокрема, для придбання сучасного медичного обладнання для українських військових, перерахувала мільйони євро для безперешкодної роботи Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) та гуманітарної місії Червоного Хреста на Донбасі. І трохи раніше вона посприяла проведенню реформ в Україні та розвитку інфраструктури у прифронтових регіонах України, що найбільше постраждали внаслідок збройної агресії РФ. Також ФРН благодійно передала Україні десятки мільйонів євро фінансової допомоги для будівництва житла для внутрішньо переміщених осіб.

Це свідчить про те, що німецькою стороною було надано десятки, якщо не тисячі, мільйонів євро, для підтримки та реформування України та встановлення її як могутньої держави-члена європейської спільноти.

Проте, не можна ігнорувати й той факт, що міжнародна позиція Берліна – незважаючи на величезну його залученість в Україну – залишається доволі «роздвоєною», не лише щодо російсько-українського конфлікту.

Пропри те, що Німеччина є близьким європейським партнером України, Берлін також бачить себе представником Заходу відносно Москви, яка вже з 2013 року чинить агресивну та військову політику проти України. Коли ФРН

підтримує деескалацію кризи і закликає Росію відвести війська, вона в той же час непохитно відмовляється постачати зброю Україні, посилаючись на те, що це її давній принцип зовнішньої політики: озброєння не надсилають до зони конфлікту.

Однак, якщо США, Британія, (і певною мірою) НАТО на переговорах з росією застосовують жорсткі економічні санкції, як важіль впливу на агресора та висловлюють доволі одностайну позицію щодо агресії РФ, то заяви німецького уряду, с приводу цих подій на території України є доволі стримані.

Так, дійсно. Заперечувати обсяг німецької допомоги реформам в Україні просто неможливо, адже він є безпрецедентний: угода про асоціацію та вільну торгівлю з Європейським Союзом, часткова військова допомога, гуманітарна допомога та економічна допомога є потужним двигуном для реформ і модернізації суспільних механізмів в Україні. Але ці «паралельні зобов'язання» Німеччини, у результаті, призводять до проблем у самому керівництві ФРН і до частково суперечливих висловлювань на адресу взаємовідносин України та росії. В свою чергу, такі висловлювання призводять до великого невдоволення як і в Києві, так і у світової спільноти.

Хоча інтереси Німеччини перетинаються з інтересами України, інтереси Німеччини як лідера в Європі та ключового партнера США є набагато складнішими, схильні до інших обмежень і вимагають різних міркувань. Таким чином, для подальшої плідної співпраці Німеччина має вирішити власні суперечності у власному зовнішньополітичному курсі, щодо українського питання. Після цього співпраця між Німеччиною й Україною ще більше посилиться також на економічному, культурному й суспільному рівнях.

Отже, українсько-німецькі відносини з моменту їхнього встановлення і дотепер наділені певною динамікою, яка була зумовлена розвитком сучасних міжнародних відносин та внутрішньополітичними особливостями обох держав. Початковий період двосторонніх відносин між цими державами почався ще за часів Київської Русі, що базувався не лише на створенні династичних союзів, а й безпосередньо на взаємодопомозі та взаємній безпеці. Яскравим продовженням цих відносин були і політичні союзи доби Галицько-Волинського князівства, участі Війська Запорізького у знакових подіях не лише в історії Німецької держави, а й світової історії загалом. Потім і початок ХХ ст. ознаменувався новим етапом відносин України та Німеччини – Брест-Литовський мирний договір, що має свій вагомий історичний вплив на формування

зовнішньополітичного курсу вже сучасної України. 90 роки ХХ століття характеризуються створенням ефективного інституційного механізму політичної співпраці у сфері євроінтеграційних проблем та питань двостороннього розвитку незалежної України та об'єднаної ФРН, а також розширення кола суб'єктів відносин, що засвідчують перехід до якісно нового етапу українсько-німецьких відносин. Позитивна динаміка відбувалася завдяки зусиллям і української, і німецької дипломатії, яка хоч і має певні недоліки та певні гострі питання, але має ґрунтовні стратегічні перспективи для майбутніх двосторонніх відносин між ними.